

Zneužívá JSTOR a spol. akademické prostředí?

Mnoho studujících a píšících z různých oborů se setkává se známým problémem. Je zapotřebí pojednat nějaké specifické téma, probíhající diskuzi či třeba méně známého autora a je zjevné, že k dané problematice bylo a je něco odpublikováno. Jenže co přesně a kde? Vyhledávač v zápětí „vyplivne“ výsledky podle zvolených klíčových slov. Badatel s jistou nadějí proklikne linky s odkazy na články v rozmanitých odborných časopisech, vesměs však narazí na požadavek přihlášení do databáze, k níž je přístup zpoplatněn. Alternativou bývá stažení konkrétního článku za jednorázový poplatek, který sice nebývá např. v humanitních vědách tak veliký, ale přesto často dosahuje ceny knihy středního rozsahu. Vzhledem k vybavenosti našich knihoven nelze většinou čekat, že by šel dotyčný článek sehnat v papírové podobě. Následující postup se pak liší podle míry odhodlání, peněz či kreativity jednotlivých postižených.

V nedávné době u nás akademická obec proto přijala s úlevou příchod velkých databází časopisů, z nichž nejznámější je u nás asi JSTOR. Olbřímý poplatek za přístup zaplatí každoročně za všechny své členy badatelova instituce. Autoři z chudších institucí mají v našem malém rybníce většinou nějaké malé grantové úvazky u bohatých, popř. tam mají známé, kteří je „pustí“ na počítač či poskytnou přístupové heslo. Jelikož nemalé poplatky za přístup jsou hrazené z veřejných prostředků, nikoho taková útrata nepálí, zvláště vezmeme-li potaz, jak často se peníze mrhají mnohem hůře zdůvodnitelnými způsoby. Člověk jakoby byl téměř vděčný, že se zase jednou nevyměnili všem počítače, na nichž se dělá totéž, co před deseti lety, a to zhruba stejnou rychlostí.

Co však tolik nepálí nás, začíná podle všeho vyvolávat rozhořčení v zemích na západ od nás. A to rozhořčení je celkem nasnadě, zamyslíme-li se nad tím, jaká je v dotyčných zemích struktura celého fenoménu. Stát či charitativní nadace poskytnou granty, jejichž smysl je podpořit veřejné vzdělání a vědění. Autoři za tyto prostředky napíší články a pošlou je do časopisů, v časopisech je pošlou do recenzního řízení jiným akademikům, kteří vypracují zadarmo posudky. Časopis článek vydá a vydavatel vydělá na tom, že omezí veřejný přístup k nim v předražené databázi. Autor ani recenzent, o státu či nadaci už vůbec nemluvě, nedostanou ani korunu. Odměnou je jim prestiž, kterou za publikaci či práci pro časopis získají u jiných akademiků a hodnotících institucí. Veřejnost, jejíž prostředky se vynaložily, popř. pro níž byly vynaloženy, se k textu nedostane. Vydělá jaksí jen jedna strana, a to ne zcela neproblematickým způsobem. Když tedy nedávno uveřejnil cambridžský matematik Tim Gowers na svém blogu poměrně inteligentní výzvu k bojkotu jednoho z největších světových vydavatelů odborných periodik, nakladatelství Elsevier (filosofové u nás budou znát spíše jeho konkurenta, firmu Springer), zažehl mezi akademiky požár. Velmi rychle vznikla webová stránka, na které se lze k bojkotu přihlásit. Za krátkou dobu svou podporu vyjádřilo 10 000 akademiků často vysokých pozic a z prestižních institucí. Slouží jim ke cti, že od Elsevieru nechťejí nějakou tu část zisku pro sebe, nýbrž výrazné otevření přístupu k textům pro odbornou i laickou veřejnost.

K diskuzi:

Gowersův protest:

<http://gowers.wordpress.com/2012/01/21/elsevier-my-part-in-its-downfall/>

Protestní stránky: <http://thecostofknowledge.com/>

Článek Guardianu o Gowersově protestu, jeho kontextu a důsledcích:

<http://www.guardian.co.uk/science/2012/apr/09/frustrated-blogpost-boycott-scientific-journals>

Článek o aktivitách velkých nadací a anglické vlády, kteří se snaží monopol vydavatelů narušit:

<http://www.guardian.co.uk/science/2012/apr/10/government-backs-research-results-public?intcmp=239>

Článek vzdělané matky autistického dítěte o její snaze přechít si na JSTORu veřejně financovaný článek o autismu:

<http://www.theatlantic.com/business/archive/2012/01/locked-in-the-ivory-tower-why-jstor-imprisons-academic-research/251649/>

Hynek Janoušek

Filosofický ústav
Akademie věd České Republiky
Jilská 1, 110 00 Praha 1

&

Filozofická fakulta
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové
hynek.janousek@uhk.cz